

Гроф Ђорђе Бранковић као мислилац

Триста хиљада ратника чека пред капијама Беча да Беч падне и да сва Европа постане исламска и турска. Поред свих потеза које повлачи аустријски цар Леополд јесте и тај да прихвати и предлоге једнога српског племића и деспота – грофа Ђорђа Бранковића. Загонетни гроф Ђорђе Бранковић – за неке преварант, а за неке последња нада. Последња нада и за ослобођење српскога народа.

Гроф Ђорђе Бранковић се по свему судећи учио у свештеничкој школи ердељског епископа, његовог рођеног брата, Саве Бранковића који је придружен и у диптих сабора српских просветитеља. Титулу грофа примио је сугубо и од српскога патријарха Арсенија III Чарнојевића и од цара Леополда. Патријарх му је признавао и деспотско преимућство, али нас више овде интересује мисаона страна његове личности, а мање нас интересује његов политички ангажман. Да је био истински учен човек говори и обим његовог писаног дела. Написао је 2681 страна *Славеносрпских хроника*, али и пре тога написао је кратке хронике које обично носе наслов: *Хроника Словена Илирика, Горње Мезије и Доње Мезије*. У том делу које је као нека врста пролога Великим Хроникама јасно се изражава и његов мисаони поступак. У овом његовом писаном делу јасно се види његов архетип Философа и шта би философ требао да буде:

"6375. Кирил филозоф са братом Методијем, пошто је начинио Словенима 38 слова, извели су и свете књиге са јелинског језика на словенски језик."¹

За грофа Бранковића симбол философствовања и философског промишљања јесте један од Отаца и Учитеља Цркве – Свети Кирил Солунски, један од чувене солунске браће, велики просветитељ Словена, који им је подарио једну нову азбуку. Словени су, истини за вољу, по сведочанству Црнорисца Храброг (IX/X век), имали одређени систем слова и бројева – црта и реза². И сам Црноризац Храбар признаје Кирилу дар азбуке Словенима³. Зато је он истински мудрац Божје мудрости о чему говори и његово житије⁴.

За грофа Ђорђа Бранковића јасно је да је Кирил Солунски тај кључни представник философског промишљања и самим тим он је нека полазишно – узорна тачка мисаоног поступка самога грофа Ђорђа Бранковића. И његово

¹ Гроф Ђорђе Бранковић: *Хроника Словена Илирика, Горње Мезије и Доње Мезије*, ПРОМЕТЕЈ, НОВИ САД, 1994, стр. 30

² Књига I, Хрестоматија средњовековне књижевности, Том I, Старословенска и преводна књижевност, Приредио и на савремени српски пренео Томислав Јовановић Београд 2012, стр. 26

³ Исто

⁴ Непознати писац (IX век): *Житије Св. Константина – Ђирила, словенског просветитеља*, Пројекат Растко, БОГОСЛОВЉЕ

философско промишљање јесте кирилофилософско промишљање. Самим тим он као мислилац има ту кирилофилософску основу, тај истински духовни темељ који јесте Мудрост Свишег, као по сну самога Кирила Философа.

Одатле и јесте извориште грофа Ђорђа Бранковића као мислиоца. Он је мислилац на један кирилофилософски начин и тиме он као да реконструише стару византијску праксу схватања Софије као Мудрости Божје оличене у Јустинијановом храму. Наравно, та мудрост – премудрост Божја, та богомудрост јесте сам Богочовек – Господ Бог и Спас Исус Христос (I Кор. 1, 24). То је схватање Мудрости на један дубљи начин од уобичајеног. Гроф Ђорђе Бранковић је мислилац Божје мудрости:

"Дакле, пошто су Словени променили светску славу за Реч ваплоћења, то јест вечне славе, и учитељи свете Источне цркве, видећи да се у том словенском језику садрже многи родови и земље и знајући из тумачења светога Јована Златоустог и оно Нојево пророштво (*Постање*, гл. 9, стих 26) којим је благословио сина свога Јафета рекавши: 'Бог да рашири Јафета да живи у шаторима Симовим', јер // знађаше Ноје да ће се од Симовог племена родити Христос Бог, па зато је рекао: 'Благословен да је Господ Бог Симов' (*Постање*, гл. 9, стих 25), а Јафету је рекао да се рашири, јер знађаше Ноје да ће најбољи део народа изаћи из Јафета; а под станом у шаторима, у који је рекао да се настани Јафет, Ноје подразумева Закон вере, што је тако и било, да је Јафетов род, то јест Словени, ушао у Закон и јаче се у њему укрепио него синови Симови; јер прво су синови Симови били узели Закон од Бога, [али] – по казивању Божанственога Давида – 'савез са Богом не сачуваше и не хтедоше ходити по његовом Закону' (*Псалом 77*, стих 8, 10); тако, дакле, и свети оци, са надахнућем Духа Светога, ревнујући и са подвизавањем трудећи се у осталим делима светих сабора, сматрали су Божанственим и то, да се православне књиге, а особито оне што су [садржане] у догматима свете Цркве, преведу са јелинског језика на словенски језик, то јест да по Божијем промислу [буде] саздана књига на говору многих народа. И тај заведени поредак, да не беше био са надахнућем Пресветога Духа, од толико векова не би могао остати до сада тако надалеко распрострањен по свету, као што и дан–данас видимо да се име великога Бога са широким блаженством слави на словенском језику."⁵

Кроз овај пасус из Бранковићевих кратких хроника видимо какав је његов мисаони ток и како он промишља и расуђује. Његово промишљање је богомудроделатно. Оно је светоотачко, богонадахнуто, богопромисаоно и богоречито. На самом почетку он показује како су и сами Славени постали Словени да би се уподобили оваплоћеном Логосу (Слову) Божјем – Христу Богу и да би баш у њему, Логосу – Слову, нашли свој и лични и колективни

⁵Гроф Ђорђе Бранковић: Хроника Словена Илирика, Горње Мезије и Доње Мезије, ПРОМЕТЕЈ, НОВИ САД, 1994, стр. 20, 21

идентитет. Из тога проиходи његово богомудро промишљање о целокупном тварном поретку. А то богомудро промишљање некако се језгровито и изражава кроз синтагму: **то јест да по Божијем промислу [буде] саздана књига на говору многих народа**. То јесте сагледавање стварности кроз богопромисаони ток. У овом случају то је једна делица слике богопромисаоног управљања. У истом случају то је опис настанка словенског писма на који су преведене православне књиге. Овде имамо и начело богонадахнутости – **надахнућем Пресветога Духа**. У томе видимо и богонадахнуто мислилаштво грофа Ђорђа Бранковића. Бранковић даје један приказ како обликује своје мислилаштво:

"3324 године по Авраму, пошто је Ноје имао четвртог сина, наиме Јоника, рођеног треће године после потопа, којег пророк Мојсије прећуткује, а други историчари // сви сведоче да је био муж врло изоштрен у својој високој мудрости и врло велики астроном . . ."⁶

Један од Нојевих синова био је човек "изоштрен у својој високој мудрости" што опет јесте слика мудрописног делања самога Бранковића. Он промишљање дисциплине Мудрости везује за прадревна времена. Већ Нојеви потомци били су они који су почели да философствују и да се баве мислилаштом. А мислилаштво јесте уствари улажење у ток "мисли Господњих" (Мих. 4, 12), а то је непосредно изражавање богопромисаоног тока поред онога што је изразила књига *Постања* (I Мој. 1, 4). То и јесте мислилаштво грофа Ђорђа Бранковића, улазак и укључење у богопромисаони ток – **да по Божијем промислу [буде]**.

Значи, поред оне кирилофилософске основе, имамо и ову прадревну основу "високе мудрости" оличене у Јонику – четвртом Нојевом сину. Из ових основа видимо да се и сам гроф Ђорђе Бранковић изграђује као мислилац, али као што корен није целовито дрво, тако ни одређена философска и мислилачка основа није целокупна мислилачка фигура једнога мислиоца. Гроф Ђорђе Бранковић је мислилац и философ "по Божијем промислу". Он је мислилац "надахнућем Пресветога Духа" и мудрац Слововаплоћења.

Све су ово нацрти онога што јесте гроф Ђорђе Бранковић као мислилац. Он је мислилац "православних књига" и "догмата Цркве" и Бранковић је сав био у том духотворном току при свим својим писаним делима.

Али пре свега кроз своје хроникописање, гроф Ђорђе Бранковић, јесте мислилац богопромисаоног тока, онај који дише "по Божијем промислу". Видео је он у томе и неку своју богопромисаону назначеност. Не као племића већ као писца. Свакако да је богопромисаона назначеност, ако ништа друго, а оно волуминозност његовог писаног дела. Његове Хронике на хиљадама страна сведоче о једном стваралачком потенцијалу који и сам по себи као да је доказ богонадахнутости. Своје Велике Хронике он је записао у заточеништву у Хебу у коме је постао симбол историјског заточеништва сопственог народа. Иако у

⁶ Исто. 21

заточеништву, он је стварао. То су чинили и сви српски писци у турском ропству.

Његова животна прича постала је један поучни знак читавог народа. Он је постао његова историјска слика. У ропским околностима заточеништва, неслободе, скучености и овичености он је дао најбоље стваралачке резултате пишући Велике Хронике. И сам његов народ улазећи у епоху турског ропства, преко својих најистакнутијих предстваника, постао је народ писац, народ стваралац. У том добу многи су писали и кратке записе и значајна житија и хронике, а међу њима он је био некако најплоднији са својим Хроникама. Требало је стварати у уништитељским околностима и саме те уништитељске околности стваралаштвом превазилазити. А то су чинили српски писци Турског Доба доказујући изводљиво у немогућем, доказујући немогуће у историји – стварати у уништењу и брисати уништење својим стварањем. Само по себи то је једна значајна философска поука. Зато из тог народа и долазе речи "у добру је лако добар бити, на муци се познају јунаци". Зато су писци српске старокњижевне мисли писали не обазирјући се на околности, пратећи непрестано Божји позив да писаним стваралаштвом богослуже. Они нису чекали неко Сутра, него су чинили то Сад. Тако и Бранковић није чекао неке срећније околности у којима би могао да ствара већ је писао у најтежим приликама. А то је видео као одређену богонадахнуту делатност. Зато је и своје дело саопштавао као богонадахнуће.

Његова философија је тиме богонадахнута богомудрост, то је усек Божје мудрости кроз писано дело аутора. Зато се дело пише под врло тешким околностима, без обзира на околности, зато што га предводи усек богомудрости. Та богомудрујућа сила јесте она која успоставља писца да пише и Божјим штитом чува његово дело и изводи га на видело историје. Бранковић то доказује својим писаним делом у немогућим околностима. Али он пише зато што га води усек богомудрости – Христос. Он је подстакнут и, да тако кажемо, погуран богомудрујућим силодејствовањем. Зато он јесте мислилац на један особен начин. Његово дело је проткано богомислијем. Богомислије јесте централно место његовог мислилаштва. Његова пракса у писању и саопштавању јесте један богомудрујући ток, јесте један богомудрени тренутак у историји. Иако је његово дело крајње обимно оно није празнословно. Гроф Ђорђе Бранковић се трудио да пише смислено, словесно.

Наравно, можемо пронаћи одређене грешке и омашке, али овде и није циљ да Бранковића изградимо безгрешним већ да препознамо карактер његовог промишљања. Да ли у њему има неког наличја, нечег што је Бранковић скривао тешком да можемо рећи. Он је био сувише отворен зато што није скривао своје владарске претензије. Његово писање је дар који је добио да би изразио своје

богоданахнуће, али не да би другима наметнуо своје ставове већ да би изразио своју душу, а то је један дубоки мисаони процес.

Гроф Ђорђе Бранковић јесте једна трагична историјска личност. Тешко да се таква личност може сместити у категорију преваранта или у категорију избавитеља. Али његов дубокоумни процес промишљања пре свега је везан за сагледавање историјског процеса на основу једног хроничарског метода. Ако погледамо његов исказ који је с једне стране специфичан, а опет носи са собом универзалност, добићемо виђење тог метода: ". . . као који прстом божјим указан би, тај хиротонисањем освештан има бити, и патријаршијски престо паством светој божественој цркви њему уручен би, . . ." ⁷

Иако овај исказ се односи према конкретном историјском случају ипак он има једно универзално значење, јер нам говори о указивању "прстом божјим" који јесте деловање Божанско. Тако гроф Ђорђе Бранковић, описујући живот Светога Симеона, осликава нешто слично: "Тога ради свети Симеон Авраму, Исаку: не осим изузев помоћи безлобљем претрпе одлучење од превазљубљенога Саве сина свога, на још иночествујућем у Светој Атонској Гори сину своме Сави, и душекорисно понуди звања у анђелски подвиг ка божеставним стопама стазе своје уменити не одбаци се, сласти овога века оставивши, ка Сави сину своме у место названо светога Атона, иде пак са сином благоугодно иночаствајући прештедроме Богу, тако благопроизвелившем, тамо и у раку Хиландарског манастира изложен, погребен би." ⁸

И ово излагање говори о божанским стопама оних који хоће да прате Божји пут, оних који хоће да закораче у богоугодништво и да живе у Божјем благослову, а те божанске стопе јесу богомислије у основи, јер од богомислија почиње сав живот у боготоку.

Успостављајући у свом мисаоном видокругу богомислени поредак кроз језгровити израз – **по Божијем промислу**, гроф Ђорђе Бранковић као да нам најављује јасне контуре своје мисаоне слике. Кроз ово излагање о Симеону и Сави, он као да нам даје неке првобитне боје те слике свога мисаонога тока. То је улазак у божанско кретање, у божанске стопе. То је корак који у сваком трагу божанске стопе обитава. А траг божанских стопа јесте читава творевина. Само богоносци, као Сава и Симеон, могу да уђу у тај траг божанских стопа и да у њега уведу читав људски род. Јер шта је појам "божеставним стопама" ако не симболички израз за Божји промисао, за богопромисаони ток. И божанска стопа јесте израз за твар богосаздану тј. за деловање богосаздања твари које јесу траг и одраз тог богосаздавања.

⁷ Ђорђе Бранковић: ХРОНИКЕ СЛАВЕНОСРПСКЕ, Приредила Ана Кречмер, Београд: САНУ, 2011, стр. 29

⁸ Ђорђе Бранковић: ХРОНИКЕ СЛАВЕНОСРПСКЕ, Приредила Ана Кречмер, Београд: САНУ, 2008, стр. 224, 225

И та слика Бранковићевог мисаоног процеса полако се гради, обликује и постепено кроз његово писано дело увиђамо све више његово мисаоно излагање, његов мисаони видокруг, његов богомислени поредак.

Тај богомислени поредак можемо представити у неколико слика. Он ће једноставно приказати мисаони ток грофа Ђорђа Бранковића:

"Бог дарова у твоју руку име, задовољан буди својим, тако ћеш задобити именовану обећану Божју благодат, а не другим даровима похотним жељењима која усхићено отежана бивају, неправедно у борбеном ти се са Богу супротном свађаш, иако према томе десница Вишњега добро раздељена јесте, узрок немајући бесрамно самући, искрено своју љубав збацивши ти преко страха господњег ратујеш: ако пак у толиким великим мужаством војинствен јеси, у оружање твоје на варваре устројено уреди, а не на Христом назначене људе, наступај, имајући пак тога Христа спаситеља нашега благодат ја словесно стадо напасао јесам, ни у чему пак мени неправедан ти би, у уму своме смишљено сматрај, християнског православља крви колико излити се има, и иако прилике предлажу погубити иманог виновника себи сатворившег, колико мајка усклицима просузи, обездетети се има, као и трупина од оба поља птицама летећим и зверима дивљим у снето срушена би, колико пак отесан, вапла вапијућа хоће бити дар безрасуђеног таквог губљења: не буди пак то на лукаву саблазан да не преластим себе, него остале нас у наше мирно оставити, сматрај пак своја имања ка својима узвратити, који у туђа усхитити таштити се, и иако мене ти извесно држа овом помоћу, и тако се и то погубљује; све прозириним очима види премудрост божја."⁹

Кроз овај навод видимо слику мисаоног тока који је представио кроз ово расуђивање гроф Ђорђе Бранковић. Иако је овај пасус пун динамике и поуке он врхуни мисаоно на самом крају – **све прозирним очима види премудрост божја**. Кроз ово видимо да богомудри ток јесте нешто што струји кроз сва бића, догађаје, твари и прилике. Све претходне речи јесу заправо као један згуснути симбол читаве творевине коју прозиру очи богомудрости. Прозирање јесте потпуно видно продирање у све и сва. Као када неки апарат прозире у делове ткива људског или било ког другог тела. Само што овде ове очи говоре не о делимично прозирном већ о свепрозирном, о свепродирућем у биће целокупне творевине. Гроф Ђорђе Бранковић својим писањем и излагањем као да се само укључује у тај свепрозирни богомудри ток. Он као да својим писањем добровољно улази у њега. Он својим мисаоним током ускаче у то богомудро струјање свепрозирања. Зато он и наглашава да – **десница Вишњега добро раздељена јесте**. Дакле, десница Вишњега делује тако да правично раздељује оно што треба. Десница Вишњега јесте синоним за Божје деловање, за Његово енергирање. Богомудро сагледавање у савршеном складу је са богоделовањем.

⁹ Исто. 336, 337

Гроф Ђорђе Бранковић је овим излагањем опитно нам показао каква је природа његовог мисаоног расуђивања. Он нам показује да мисаони ток није ништа друго до улазак у мисао Господњу односно то је улазак мисли Господње у мисаони ток човека. И тиме је човек само мислилац онда када успе у себе да прими мисао Господњу и када та иста мисао Господња уведе њега у себе саму.

И овде нам се јасно показује то Бранковићево промишљање **по Божијем промислу**, по богомудрости свепрозирања. Он жели само себе да укључи у тај богопромисаони ток и он кроз свој писани рад успева одређеном Божјом дозволом да то постигне.

Тако и у још једном излагању наш велики писац, гроф и деспот постиже ефекат слике свог мисаоног тока:

"| једносагласно усхтење имаху, грозну крвопроливајући вечним истребљењем туђу чашу и они испише, такав већ јесте нелицемерни прведни суд божји, ако хитошћу и не таштит сатворити, на и закашњењем у заборав минути не допуштају, по реченоме слову господњем, истезати има безакоње оцем у сина, чак до трећег и четвртог рода; и опет премудрост Сведржитеља Бога има такав свој обичај, који неки злоделујући људи у садашње боље покајање, или у садашње знаменитељно осуђење (имају), или опет другима у поучну причу, доброделујуће људе видети (имају), добро дело или зло."¹⁰

И овде у самом језгру навода долази се до Премудрости Сведржитеља Бога тј. поново до оног богомудрог тока који испуњава сву творевину и у који је уливена читава Твар. У склопу тог богомудрог устројство јесте и **праведни суд божји** као једна врста богомудрог одлучивања и у садашњем тренутку. Божји суд није само тамо нешто што је остављено за крај већ је то непрестано Божје деловање у овом свету које већ сада пресуђује и расуђује о људским судбинама. Човек, наравно, не губи ништа од свог одлучивања и унутрашње хтења, али божји суд распоређује прилике и околности. Он их подешава не по одлукама људског хтења већ по својим сопственим одлукама. Иако би нешто човек својим унутрашњим устројством хтео, он у спољашњим околностима не може то имати ако му то не дозволи суд божји и премудрост Сведржитеља Бога. Зато опет то мисаоно добровољно одлучивање да се укорачи у богомудри свепрозирни ток јесте мислилачки пут грофа Ђорђа Бранковића, јер то богомудро струјање тече како тече независно од нашега одлучивања и од нашега избора. Онај који хоће да искорачи из тог богопромисаоног поретка постаје као риба на сувом. Мисаоним ходом гроф Ђорђе Бранковић је сав био у том богопромисаоном току. Он се у њему осећао као риба у води. И у свакој околности, прилици или појави он је видео испуњеност богомудрости, он је схватао суд Господњи, он је разумео десницу Вишњеге. Зато му није сметало ни када је постајао славан ни када је живео у срамоти и ропству.

¹⁰ Исто. 386

Идући тим мисаоним током Бранковић је, ушавши у тај значајни богомудри поступак, своје мисаоно успињање усмерио ка богомудрости у свему. Кроз богомудрост он је извлачио све духовне закључке који су неопходни за једно темељно и основно духовно расуђивање. Из богомудрости, као такве, су за њега излазили сви духовни обрасци, све духовне дисциплине. Богомудрост је код њега производила сва духовна учења. Тако из његовог богомудрог наука проистекао је знанословни образац:

"Један Бог. Отац. Слову живоме, Премудрости ипостасно суштој, и образу своме, савршен савршеноме родитељ, Отац. Сину јединородном.

Један Господ. сам од самог, образ Оцу. слово дејствујуће, свет од светога, Син. истинити истинитога Оца. и невидљиви од невидиљивога, вечни од вечнога, бесмртни од бесмртнога.

Један Дух свети, од Бога. ипостас имајући, који Сином јављен бива, освештавајући, и – њиме пак Бог. над свима и у свему познат бива."¹¹

У прво тачки Бранковић наглашава баш излагање о Премудрости – **Један Бог. Отац. Слову живоме, Премудрости ипостасно суштој**. Значи Бог Отац Слово = Премудрост. Тиме имамо на један мало сложенији начин изложен словосклоп – **богомудрост**.

Овај текст јесте омолошког карактера, он на један краћи начин излаже Символ Вере и јесте символографског типа. При крају самог излагања задобијамо тај знанословни поредак који проистиче из богомудрости – **њиме пак Бог. над свима и у свему познат бива**. Овде се на један згуснути начин успоставља један свеукупни знанословни поредак, јер Бог познат бива, а то има двосмерни карактер. Кроз "Бог познат" бива уствари означено да оно што је Богу познато у томе је и Бог познат. "Богу познат" – "Бог познат". Тиме се остварују речи апостола Павла: "А ако неко љуби Бога, тога је Бог познао" (1 Кор. 8, 3). Тиме "Бог познат" добија двоструки карактер, а то је да је од некога Бог познат, али да може Бог познат' нешто или некога. Тако да имамо двоједино знанословље. Имамо да је Бог познат и имамо да може Бог познат' оно што може познати.

То је двострука сила Божјег знања коју на један помало и тајноводствен начин излаже гроф Ђорђе Бранковић. Да Божјим знањем Бог се зна и да знајући Бога улази се у струјање Божјег знања. А то све проистиче из богомудрости, Премудрости Оца – Слова Божанског, Богочовека Христа. Тек кроз његов богочовечански поредак, који је богомудросни, постиже се овај двоструко – лествични гносеолошки образац. Богознајући добијамо да Бог зна и тиме се већ у основи добија и знање Бога. Богознајући ми знамо Бога и знајући Бога ми богознамо. Тек Богознајући ми богознамо, а кроз богознајуће ми над свима и у свему све можемо да познамо.

¹¹ Исто. 69, 70

Кретањем по Божјем знању гроф Ђорђе Бранковић је својим духовним поступком постао један богознајући светионик, у свом народу подоста заборављен. Али ако и на обалама заборавимо светионик брзо га се сетимо када смо на пучини и када нас са свих страна сколи олуја и бура. Тако и овај богознајући светионик и богознајући емитер, без обзира на то да ли га неко види или не, показује светлост стално и непрестано, показује богознајући пут и у оностраности и у ононостраности. Гроф Ђорђе Бранковић непрестано пребивајући у Божјем знању записује:

"Знам за ово овде како решити хоћеш: не осуђуј ако осуђен не желиш бити; и – не обличавај, ако обличен не желиш бити, ипак да дознаш, српски неки црквени збор, иако ми тебе не осуђујемо, нити пак обличавамо; нас, ипак, колико по сили нашој од превишњега Бога нам дано поучавање и наказивање, и наше указати да буде, тебе пак расуђујућа дела твоја указују да будеш: једини свеизобилни и превечни Бог зна, кога и у сведочанству призивам, иако неукорно некога оклеветања ради овако тебе извештавам, на ово ако и по пресељењу нашем од живота века овога, тако како народ наш словено – српски како духовно – црквени, тако и – лаикомирски, нека поучавајући пробуди себе нашавши се да буде по реченоме светога богонадахнутога писма."¹²

Као да се ове речи надовезују на наше претходно расуђивање. Народ, по Бранковићу, мора да пробуди себе да би у себи препознао тај богознајући светионик звани – гроф Ђорђе Бранковић. А то пробуђење и долази од богознајућег струјања. То богознајуће прожимање мора да погоди народ да би тај народ могао да препозна тај богознајући одашиљач оличен у лику нашега заборављенога и несуђенога деспота. Пустимо да нам он буде тај предавач богознајућег учења. Пустимо да нас он води том богознајућом путањом. Да нам он трасира богознајући пут.

У његовој синтагми – **једини свеизобилни и превечни Бог зна** он је јасно и непосредно указао на тај богознајући пут, на тај богознајући поступак. Зато га је и непосредно уметнуо у своје излагање. Тиме је он јасно поставио основе и темеље Божјег знања у човеку. Оно је непрестано присутно у њему. И оно и излази из њега као одређена светлост његовог учења. А то можемо препознати у његовом писаном делу и можемо сагледавати кроз његово дело. Он тиме није иступио из тог великог духовног океана Божјег знања праве богосвојствености. Он је то само саопштио на један лично – нови начин који јесте она богосвојственост у њему самом. Његов гносеолошки став јесте став те исконске богосвојствености који је својствен њему самом. Његов духовни склоп и састав – **једини свеизобилни и превечни Бог зна** – јесте заиста један новообличени начин који уствари сеже од искона и од самог богосаздања. Један новообличени знанослов врло битан за православни свет.

¹² ГЛАСНИК СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА, књига XXXIII, у Београду у државној штампарији, 1872., стр. 149

Бранковић креће од самог тог праисконског склопа: **једини = свеизобилни = превечни**, то су све Божја својства, то су синоними за самога Бога. И Бранковић креће од тог прапочетка следејући онога који је рекао: "Тада му говораху: Ко си ти? И рече им Исус: Почетак, што вам и кажем" (Јн. 8, 25).

Из тог прапочетка – **јединог = свеизобилног = превечног** долази и онај знанословни склоп који је гроф Ђорђе Бранковић у својим списима новосаздао: **једини свеизобилни и превечни Бог зна**. А то јесте та истинска философија Божјег знања. Из тог Божјег знања по Бранковићу треба да проистекне поучавање које треба да пробуди и да побуди народ који треба да се управља по светоме богонадахнутоме писму. Из Божјег знања проистиче поучавање које доводи човека и народе да уђу у мену богонадахнутога писма, а тада се проналази то Божје знање у писму које је човека од праискона усмерило ка богонадахнутом писаном делу. Божје знање води човека до богонадахнутога писма, које је Божје знање и надахнуло, да би човек у самом богонадахнутом писму пронашао поруке Божјег знања. И то је једно Бранковићево усмерење Божјег знања које је једна изградња знанословља на један православни начин. Кроз знанословље Божјег знања врхуни и добија се и праксологија (делословље) Божјег знања. То јесте улажење у ток богознајућег поретка, а један од крманаша у том току богознајућег поретка јесте гроф Ђорђе Бранковић.

На овим писаним опитима Бранковић гради своју мисао и свој мислилачки свет. Тај свет је сав уроњен у један богомудрољубиво разматрање. Сва мисао Бранковића јесте испуњена богомудрољубљем. Све о чему је писао и све што је мислио он је осмишљавао богомудрољубљем. А из тог богомудрољубља проистицала је и концепција Бранковићевог богознајућег поретка. Богомудрољубље – богознање, а може се рећи и богомудрољубље = богознање. Божје знање које усељује у човека богознани поредак, а онда тим богознаним поретком изводи то Божје знање према другима и успиње душу у пределе Божјег знања.

Начин Бранковића јесте стављен кроз један делословни поредак који се успоставља кроз одређено духовно излагање, предавање, приповедање, причање, обраћање према другоме. Његово излагање није апстракционистичко, већ течно, струјно, кроз примере и позиве. Он не прави апстрактне поставке већ кроз живо обраћање излаже богознајући поредак. Зато он поставља у своје писано излагање, у сам текст – **једини свеизобилни и превечни Бог зна**, обраћајући се лично другоме и решетајући разне тематике кроз то обраћање. Али у средишту тог излагања стоји Божје знање које као светлост сија у самом језгру текста. И тај словосклоп јесте као неко преображајно усецање и светлосно ширење Божјег знања кроз цео текст.

Зато свакако да је гроф Ђорђе Бранковић био човек Божјег знања и зато он то Божје знање саопштава на један кратак, али крајње језгровит начин и указује

да је излаз човеков баш у Божјем знању. На то он упозорава и онога коме пише своје хроничарске редове.

Са гноселoшкoг плана прелазимо на еклисиолошки план у Бранковићевом делу. Наиме, Бранковић се показао доста пристојним зналцем црквене историје, а о томе сведоче и следећи редови:

"А јеретици, по својој напрасној ревности, како су подстрекнути на расипање Источне цркве и Западне цркве и растурајући [их], гушењем и животе достојних лица, како црквених, тако и световних, то јест мирских (о чему би, да су у животу на овом свету, маџарски препозит из Лелеса Михај Кашони и Лазар Стефан умели опширније посведочити), али необухватни савет Божанства није допустио ни у овом свету да тај велики подстрекнути јеретички урлик против православља остане колико–толико необуздан, него по уобичајеном му милосрђу, као у ранија времена кад год су јеретици прионули рушењу нашег православља, свакога пута им је са неба задавана брига – или да брину о животу својих поглавара, или о паду власти своје државе, као она божанска појава коју и дан–данас видимо: да се некимa угасиo живот, по речима псалмиста (Псалам 101), пре него што су стигли до половине дана свога живота: неки, док су још у животу, пошто су им се згрчиле руке и ноге, склупчали су се, и тако их други носе на рукама: други на други начин падају у невољу својим немирним покретом. Дакле ми, православни хришћани, не уздајемо се ни у снагу руку, ни у врлину мноштава или у дубину филозофских наука, као други, него ми препуштамо нашу Источну цркву заједно са // самима собом под окриље великога превечнога Бога."¹³

Ова еклисиолошка димензија нам открива практично све, она нам открива нарав православне цивилизације. Она нам даје језгро православног духовног сагледавања. Све се препушта Господу Богу. И духовно и световно, прошло, садашње и будуће, црквено и државно. Православни човек и хришћанин се једино узда у Господа Бога и њему препушта управљање свога живота. То важи и за саму ту цивилизацију. Православни човек се не узда ни у шта друго до у "савет Божанства" = богопромисаони ток. Или како би то гроф Ђорђе Бранковић рекао: **по Божијем промислу**. То управљање Господа Бога појединим човеком, али и читавом творевином јесте поуздање да ће тај "велики превечни Бог" решити сваку ситуацију, да ће он разрешити сваку невољу и неприлику. Зато Црква се не боји, јер је Она – **по Божијем промислу** – саткана и саздана. Тако да сваки напад на Њу јесте унапред осуђен на пропаст, а сваки јеретички напад по дефиницији је губитак и промашај. Све овоземаљске ствари не могу бити поуздање православног човека – снага руку, врлина мноштава, дубина филозофских наука. Једино поуздање је "велики превечни Бог", а то је највише

¹³ Гроф Ђорђе Бранковић: Хроника Словена Илирика, Горње Мезије и Доње Мезије, ПРОМЕТЕЈ, НОВИ САД, 1994, стр. 56

богомудрољубље као језгро мислилачке компоненте грофа Ђорђа Бранковића. Други народи то можда и могу, да се уздају у ове овоземаљеске елементе и можда им баш Бог то и дозвољава, али православни то чак и не смеју, они једино хоће и једино могу да пребивају у Божјем окриљу и у овом и у оном свету. За неке народе можемо рећи да имају снагу руку, за друге да имају врлину мноштава, за треће да имају дубину филозофске науке. Православни народи имају само вечно Божје окриље и друго ништа немају и само су томе предани и само у томе пребивају. То Божје окриље јесте Божја заштита, али и потпуна препуштеност руковођењу Господом Богом. А то може бити или Божја воља или Божје допуштење. У сваком случају то је препуштеност суду Господа Бога и расуђивању Његовом о свакој твари и делици. Зато све и јесте у Господу Богу и све из Господа Бога прозилази и све је покривено покровом Господа Бога.

Зато Бранковић инсистира на окриљу великога превечнога Бога зато што је по њему неопходно то нагласити. То и јесте богомудрољубиви пут тих кирилофилософских стремљења. То је истинска љубав према Софији, према Божанској Софији која и јесте Божје окриље и Божји штит. А мудрост је у Господу Богу и сам Господ Бог је мудрост зато је "савет Божанства" то богомудро управљање самога Бога који управља светом једним богопромисаоним поступком. Они који су усмерили своје зле стреле према Цркви и православним хришћанима бивају пресечени у својој намери и са својим мукама морају да се позабаве. А на томе гроф Ђорђе Бранковић и инсистира.

Ту се разоткрива и само чвориште Цркве. Црква јесте присуство Божанске Софије и зато је она богопромисаоно управљана и споља и унутра. Излажући све на један богомудри начин гроф Ђорђе Бранковић нам јасно указује да се онај који иде богомудрим корацима препустио Божјем окриљу, зато њега друге ствари и не интересују тј. он се не осврће на то какве Бог дарове даје другима већ се он осврће на препуштање Божјем штиту и на пребивање у Божјем окриљу.

Бранковићево мудрословље Божјег окриља казује нам да препуштање Божјем окриљу мора бити нарав православног човека. Није на њему да даје светске резултате већ да се препусти вечном Божјем окриљу. Па и ако дође до одређеног резултата, православни човек ће тај резултат приписати Божанском Покрову. Тај резултат је произвољење Божанског Покрова, Божје заштите и вечног Божјег Окриља. Зато и јесте његово обитавање у Божјем Окриљу овога и онога света. Окриље великога и превечнога Бога или **по Божијем промислу** јесте позив да се ускочи у богопромисаоно струјање и да се препусти **савету Божанства**.

Дакле, ни снага, ни врлина, ни филозофска наука нису нешто чему се православни човек препушта. Ни врлина, ни мудрост ни снага нису довољне за

православног човека само велики и превечни Бог и само Божје окриље Његово. Он је тиме и извор свих наших потреба и свих наших избављења. И све потребе, духовне и телесне, Њиме су задовољене.

Гроф Ђорђе Бранковић је неговао и одређену дисциплину космолошког сагледавања. Он је изрекао и одређене опште космолошке судове који нам могу одгонетнути и његов поглед на васељенску стварност. Изражавајући гносеолошке и еклисиолошке поставке он као да је своју мисао допунио духовном снагом васељенства: "ОвOME пак већ од постања свемирноме васељенству, течењем новогодишњег зачетка, изложеном уставу, сапомагајући Египћани, Персијанци, Грци, и сви источни народи, него пак већ светој цркви источној садржавајући се."¹⁴

Ово излагање Бранковић наставља још детаљније: "Такође и о састављењу годишњег тока од постања свемирноме васељенству, многоразличити учитељи даскали, него пак већ у западним странама бивајући, различитим и једнонесагласним уставом састављање сачињавају, и сабрајају, и такође већ различито једнонесагласје, састављење, и сабрајање и првим извором догађања бива, од рођења светога праоца Аврама патријарха, њега пак други произвољују рођењу бити у годину оца свога Таре."¹⁵

Бранковић кроз ова два излагања као да је успоставио неки однос свеповезаности. Календарски однос – годишњи ток – свемирно васељенство. Ток године и ток годишњег циклуса јесте истовремено и васељенско – свемирни ток. Као да је васељенско – свемирна грађа неко Течење, неки Ток, неко Струјање. Летословно Течење = свемирно–васељенско Течење = Свеопшти Ток. Значи васељена је Ток, њена грађа је Ток, њен састав је струјање. Васељена је флуид, течно – струјајуће стање ствари.

Васељенско – Свемирни Ток јесте производ богопромисаоног Тока – **по Божијем промислу** – како би рекао Ђорђе Бранковић. Свемирни ток васељенства произилази из богопромисаоног Тока саздања. Он је саздан богопромисаоним Током и зато и јесте један свеопшти васељенски Ток. То и јесте неко језгро мисаоног обрасца самога грофа Ђорђа Бранковића. Зато он и види постање васељене као неко годишње циклично течење. То годишње течење само је слика тог свеукупног васељенског течења, свемирнога Тока. Као да имамо једну загонетну слику свеповезаности: богопромисаони Ток – свемирно–васељенски Ток – годишњи Ток. Као да у ономе најмањем, у оној честици времена можемо препознати и тај свеповез: годишњег Тока – свемирно–васељенског Тока – богопромисаоног Тока. Као да можемо препознати богопромисаони Ток и у ономе најбезначајнем, најчестичнијем и на први поглед најнебитнијем. Али није тако, јер богопромисаони Ток присутан је и у

¹⁴ Ђорђе Бранковић: ХРОНИКЕ СЛАВЕНОСРПСКЕ, Приредила Ана Кречмер, Београд: САНУ, 2008, стр. 30

¹⁵ Исто

оном најчестичнијем као и у ономе најјогромнијем. А све то јесте нарав Тока који јесте и грађа свемирно – васељенског света.

Гроф Ђорђе Бранковић као да и појмовно ова космолошка сагледавања заокружује: "Тако пише и космограф Минстер у Историјама Пољске."¹⁶ Бранковић помиње Минстера – Космографа. Космографија и јесте дисциплина која се диференцирала у православно – византијском свету. То јесте опис васељене, васељенопис.

А кроз свој концепт васељенско – свемирног Течења, Бранковић излаже своју Космографију, а та Космографија јесте "по Божијем промислу", она јесте у "окриљу великога превечнога Бога", јер гроф Ђорђе Бранковић, као православни хришћанин, све је стављао "под окриље великог превечнога Бога", па и своја космографска разматрања.

Његова космографија јесте скромна, али она има тај један битан онтолошки погодак, а то је виђење свемирног васељенства као Течења, као Тока. Дакле, струјање и ток јесу у основи свемирне нарави. Тиме је Бранковић дао много далекосежније космолошке судове од неких његових савременика који су се бавили појединачним догађајима у свемиру.

Наравно, васељенско – свемирно Течење, како га сагледава Бранковић, јесте истинско и дубинско богосаздање богопромисаоног Тока. Данашња космолошка сагледавања свакако да би овако неко закључивање ставили по страни и искључили би га из својих поставки. Идеја о једном васељенско – свемирном Течењу питање је да ли би и данас тако лако могла бити искључена. Наравно да то не би било значајно грофу Ђорђу Бранковићу, јер савремено сагледавање за људе тог времена било би крајње страно и чудно. Бранковић, врло доследан по свом карактеру, тешко да би се и данас одрекао својих поставки. На крају крајева због својих ставова и идеја он је провео 20 година у заточеништву.

Богосаздање богопромисаоног Тока свемирно – васељенског Течења јесте једна битна поставка космографског и космолошког типа код грофа Ђорђа Бранковића. За њега то јесте нешто узгредно, успутно, што он делотка кроз своје писање. Он нити је имао астрономске и космолошке претензије, нити се тиме, на неки централни начин бавио, али његови закључци итекако су од једног мисаоног значаја. Богопромисаоног Тока богосаздано свемирно – васељенско Течење јесте једна онтолошко – космолошка концепција која нам на један нови начин даје слику света, васионе. Ако је Васиона Ток, ако је она неко струјно течење, она и јесте као неки талас једног бесконачног Богочовечанског океана. Као таква она као талас и постоји, појављује се из огромног океана и нестаје на обалама истог. Она путује до те обале, а тамо се разбија од камене хриди или се смирује на пешчаним плажама. Настаје, путује и нестаје. Настаје из

¹⁶ Гроф Ђорђе Бранковић: Хроника Словена Илирика, Горње Мезије и Доње Мезије, ПРОМЕТЕЈ, НОВИ САД, 1994, стр. 30

Богочовечанског океана, путује по том океану и нестаје поново се враћајући, у другом облику, у тај океан.

Сада улазимо у политиколошку раван Бранковићеве мисли. У свом Меморандуму Бранковић је исказао своју политичку платформу. Можемо слободно рећи да он наступа као политички мислилац. Он наступа као деспот и племић, али и као прави државник који сходно својим националним циљевима жели да прошири своју државу, да је увећа и да је ојача. Зато је код многих то будило гнев, јер како један народ сужањ може тражити тако смело толики број територија. На пример, сам гроф Бранковић казује да су чак Трансилванија, Влашка и Јенопоље у ствари Рашка¹⁷. Читаво Илирско Царство је уствари генеолошки Србија¹⁸. Само су се кроз историју мењали владари. Његова политичка мисао је у суштини средњовековна структура. Владар је носилац државе, чувар народа, обезбедитељ слободе и закона. Он је свакако и судија, али по закону и по јеванђелским принципима. Бранковић, сада у другим приликама, жели да обезбеди деспотску титулу да би формирао једну државну јединицу баш да би ослободио народ, а то ослобођење народа била би и њему гаранција да би том народу могао да буде владар. Та држава се шири према Македонији¹⁹, у њој су Београд и Осијек са земљом Сирмиј²⁰, Панонија, Драва, део Каринских Алпа²¹.

Како је смео један племић – сужањ овако нешто да тражи? Да ли је сматрао да је аустријски цар Леополд био историјски уцењен османлијским притиском, па је зато хтео да искористи прилику или је сматрао да је начелно то тако? Можда има и једног и другог, али његова политичка идеја је и до данас остала један идеал, али и једна контроверза, јер гроф Ђорђе Бранковић је постао носилац идеје Велике Српске Државе и онај који се сматрао једним од српских еманципатора у времену када је еманципација почела да се рађа на тлу тадашње Европе, што је дало замајац српском народу у нововековним временима и извело га на историјску сцену. То је значај грофа Ђорђа Бранковића као политичког и државног концептора.

Видевши годишње течење времена као одређену делицу = честицу свемирно – васељенске грађевине Бранковић као да је кроз њу препознао цео васељенски Ток, па тиме и државна грађевина јесте као нека слика васељене. Држава није ништа друго него честична слика васељенске грађевине. На основу тих делица које у себи садрже згуснутост Тока Бранковић као да је видео целовиту слику.

¹⁷ Меморандум "деспота илирског" Ђорђа II. Бранковића, аустријском цару и краљу Леополду I. из 1688. године, ЖЕЉКО КАРАУЛА докторанд повијести Хрватски студији Свеучилишта у Загребу, превод: др. сц. Ива Курелац, стр. 9

¹⁸ Исто. 5, 6

¹⁹ Исто. 6

²⁰ Исто. 8

²¹ Исто

Кроз честицу годишњег течења он је видео целокупни свемирни Ток, а кроз државну честицу он је видео елементе ширења унутар нечега још Већег.

Дотакнувши се мисли грофа Ђорђа Бранковића ми смо видели његов софиолошки, провиденциолошки, гносеолошки, еклисиолошки, космолошки и политиколошки део. Његово дело има и историографске, хронографске и мемоаристичке стране, па ипак он је остао загонетна личност српског народа, човек високоучености, племић и човек пера, несхваћен од своје средине, вечито загладан у лик Вечности.

Давор Мандић

ЛИТЕРАТУРА:

- 1.Гроф Ђорђе Бранковић: Хроника Словена Илирика, Горње Мезије и Доње Мезије, ПРОМЕТЕЈ, НОВИ САД, 1994.
- 2.Књига I, Хрестоматија средњовековне књижевности, Том I, Старословенска и преводна књижевност, Приредио и на савремени српски пренео Томислав Јовановић Београд 2012.
- 3.Непознати писац (IX век): Житије Св. Константина – Тирила, словенског просветитеља, Пројекат Растко, БОГОСЛОВЉЕ
- 4.Ђорђе Бранковић: ХРОНИКЕ СЛАВЕНОСРПСКЕ, Приредила Ана Кречмер, Београд: САНУ, 2008.
- 5.Ђорђе Бранковић: ХРОНИКЕ СЛАВЕНОСРПСКЕ, Приредила Ана Кречмер, Београд: САНУ, 2011.
- 6.ГЛАСНИК СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА, књига XXXIII, у Београду у државној штампарији, 1872.
- 7.Меморандум "деспота илирског" Ђорђа II. Бранковића, аустријском цару и краљу Леополду I. из 1688. године, ЖЕЉКО КАРАУЛА докторанд повијести Хрватски студији Свеучилишта у Загребу, превод: др. сц. Ива Курелац.